

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

FRAMMÅT

Tidskrift
utgifven af
Göteborgs Kvinliga Diskussionsförening.

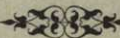
N:o 5.

1887.

2:dra årg.

Innehållsförteckning:

K. Å—k.: Elisabeth Jerichau-Baumann	Sid. 73.
Th. Bøgedal: To Sonetter: I Avnbögen. II Vinterrugen	„ 77.
Tor Hedberg: Elfringen	„ 77.
A. C.: Literaturens konst och tendensen. En antikritik	„ 80.
Herman Bang: Et Billede.	„ 83.
När och Fjärran	„ 84.

Distribueras af
WETTERGREN & KERBER, GÖTEBORG.

WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI.

G. Arvidsson

Fredrik Sköld & C:o,

57 Kungsgatan 57,

rekommendera ett ständigt välsorterat lager af stilfulla och välgjorda

Damekappor till

billiga priser.

I. SCHUBACKS

FRUKTHANDEL,

32 Kungsgatan 32.

Filial: 2:dra Långgatan 18.

Allm. telefon 471.

Rekommenderar till benägen hågkomst allt, hvad till affären hörer i parti och minut till billigaste priser.

Obs.! Order från landsorten expedieras prompt mot efterkraf eller då kontant remissa insändes.

Damesundhetsartiklar.

Genom att begagna mina sundhetsartiklar förhindras många förkylningsjukdomar. De många damer, hvilka några gånger begagnat mina artiklar vilja icke på grund af det angenäma vid deras användande undvara dem till periodiskt bruk. De äro mycket i bruk i den fashionabla dameverlden för deras absoluta properhet och anbefallas af många läkare.

Prospekt och prislista tillsändes mot insändande af postmärke.

Fru Hansien Larsen,

Gammeltoftsgade 18. 3 S.,

ved Kommunehospitalet, Köpenhamn.

Af dessa band levererar uppfinnaren framgent till omkring 300 tyske läkare, af hvilkas uttalande jag tillåter mig anföra:

Hr med. dr P. Lachman i Sachsen skriver:

Mitt beröm öfver Edra förträffliga och praktiska dynor, hvilka förtjena den största utbredning, kan jag ej tillbakahålla. Alla damer till hvilka jag anbefallt dem, berömma dem som förträffliga.

Hr med. dr Mottes i München skriver:

Det är mig en glädje att kunna meddela Er, att jag under senaste tid ofta sett Edra dynor brukas, samt öfvertygat mig om dessas ändamålsenlighet och behagliga egenskaper, hvarföre jag vill rekommendera dem vid behof, på alla orter.

Med högaktning

Fru Hansien Larsen.

LAGER

af såväl de mest eleganta som billigaste

Manufaktur-, Mode- och Hvitvaror,

Sybehörs- och Garnéartiklar, Dame- och Barnhattar, Barnkläder,

Tricotvaror, Bijouterier och Galanteri-varor m. m. m. hos

L. KAISER & C:o,

Kyrkogatan 36.

Korsgatan 12.

Filial:

43. Södra Hamngatan 43.

FRAMÅT

» TIDSKRIFT »

UTGIFVEN AF

GÖTEBORGS KVINLIGA DISKUSSIONS-FÖRENING.

Döm ingen ohörd.

Fri talan.

Genom skäl och motskäl bildas öfvertygelse.

N:r 5.

Ansvarig utgivare och
redaktör
Alma Åkermark.

1 Mars.

Pris: Kr 3,50 pr år.
Andra årgången.

1887.

Elisabeth Jerichau-Baumann.

(Forts. och slut från föreg. n:r.)

Att fru Jerichau äfven förstod använda pennan med en viss konstfärdighet, torde ha framgått af de ofvan citerade små diktproven. Någon originalitet som författarinna kan ej tillmätas henne; men hvad hon skrivit utmärkes af samma värma och ursprunglighet, som kännetecknar alstren af hennes pensel. Hennes poesi är i allmänhet lätt och lekande, ofta stämningsfull; men å andra sidan tynges den stundom ner af en allt för stor rikedom på bilder, hvilka ej sällan äro banala och intetsägande. Hennes själfullhet och skarpa iakttagelseförmåga lysa emellertid bäst fram, der hon använt brefformen att uttrycka sina tankar. Bland mera värdefulla prosaverk af henne må nämnas hennes »Ungdomserindringer», »Til Erindring om Harald Jerichau» och »Brogede Rejsebilleder». I hennes literära qvarlätenskap finnes ett 5-aktskådespel »Vera», med ämne ur ryska nihilist-lifvet, samt en volyminös roman, som hon kallat »Nattromanen», emedan den skrivits vid nattlampans sken. Båda dessa saker äro och torde väl äfven förblifva otryckta, då de i formelt afseende ej egna sig för publikation. I allmänhet kan sägas om fru Jerichaus författarskap, att hon tagit det förlättvindigt och kritiklöst, brister dem hon sjelf

var den första att erkänna. Hur mångsidigt hennes geni än var, lyfte det henne som skribent ej högt öfver medelmåttan. När hon efter ett styft dagsverke vid staffliet om qvällen byter penseln mot pennan, så är blott olyckan den, säger hon, »att penna och bläck icke vilja harmoniera; det är som ett dåligt äktenskap: när pennan vill, vill bläcket inte». Denna bläckets opposition var en kritik, mot hvilken författarinnan må hända mer än en gång hade skäl att ej känna sig helt och hållet otacksam.

* * *

Första gången fru Jerichau mötte med något arbete på utställning var på Düsseldorfutställningen 1844, der hon representerrades af två stora dukar med polska motiv. Hon utstälde sedan i 37 år och producerade under denna tid en oerhörd mängd tafior, så att det torde vara svårt lemna en förteckning öfver dem alla. Gallerierna »Luxembourg», Berlin- och Düsseldorfgalleriet samt flere stora privata samlingar i England och Frankrike ega arbeten af hennes pensel. Men oaktadt detta, och fastän den utländska kritiken, särskildt i England, ställer fru Jerichaus konst mycket högt, oaktadt hon var heders-

ledamot af Rafael-Bramanteakademien i Italien och konstakademien i Stockholm, innehade Thorvaldsens medalj och var medlem af kongl. konstakademien i Köpenhamn, var det blott med yttersta svårighet hon lyckades blifva företrädd af en duk på danska nationalgalleriet; och detta hade hon endast sin egen företagsamhet och energi att tacka för. Hon skref nämligen 1866 ett bref till d. v. kultusministern, Rosenørn-Teilmann, deri hon påpekar de utmärkelser, som kommit henne till del, förundrar sig öfver, att hon ej är representerad på kgl. danska tafvelgalleriet, änskönt hon länge verkat i Köpenhamn, samt föreslår, att denna brist afhjelpes genom att galleriets styrelse inköper en tafla af henne; och så erbjuder hon för ett pris af 2,500 daler ett af sina större arbeten — föreställande en sårad dansk krigare, för hvilken hans fästmö läser en psalm, — hvilket äfven blef af galleriet inköpt.

Af det ofvanstående synes; först och främst att fru Jerichau var ofantligt produktiv, vidare att hon som målarinna åtnjöt större erkännande af utlandet än i Danmark, samt slutligen att hon förstod öfvervinna det inhemska motståndet och förbiseendet af hennes konst samt framvinga uppmärksamhet åt densamma.

Det fins, som bekant, en antik framställning af alstringskraften, en qvinna med många bröst. Vid denna liknar fru Jerichau sig sjelf. Hon måste ständigt frambringa något, och hade troligen, som Bøgh anmärker, haft förmimelse af, att de menckliga krafterna äro liksom träden: ju mer man till en viss grad plockar blommorna af dem, dess flere kommer det fram. Oftast hade hon många arbeten samtidigt under hand. Alltid var hennes fantasi sysselsatt med idéer och konstnärliga planer, och midt i natten kunde hon stå upp och efter en plötslig ingifvelse fullända, hvad hon ej mäktat utföra under dagen. Så t. ex. målade hon oklädd och vid månlljus ögonen på sin »Hafsfru» och lade då in i dem det »hafsaktiga» uttryck, för hvilket de äro så berömda, och som gaf H. C. Andersen anledning till konstnärinnan skrifva följande strofer:

Du raader over Farvernes Pragt,
Du Sjæl har i Havfruens Øjne lagt:
Et blik fra Dig selv fra Aandens Magt!
Min Tak her i fattige Ord er sagt.

Och hvilken energi förfogade hon ej öfver! »Krafterna», säger hon, 1877, »växa ännu alltjemt, det synes tydligt på mitt arbete; men hela mitt lif är potentialt: en mans verksamhet, medan ett varmt kvinnohjärta slår i mitt bröst». Många af sina taflor målade hon otroligt hastigt; ett skizzeradt porträtt behöfde hon blott använda en förmiddag till och på två, tre dagar kunde hon frambringa ett mindre kompositionsstycke. Hon arbetade i regeln 16 timmar om dygnet, vid staffliet eller skrifbordet. Detta rastlösa arbetande står i full öfverensstämmelse med hennes natur, men, som redan antydts, måste hon mången gång anstränga sig mer än krafterna egentligen tålde för att åstadkomma medel dels till bestridande af sina dryga resekostnader, dels till den talrika familjens underhåll.

Liksom i sitt lif så äfven i sin konst var fru Jerichau stadd under oafbruten utveckling. Hon tog mycket lätt intryck af andras arbeten och tillegnade sig det bästa af deras egenskaper. Endast vid beröringen af dansk konst kände hon snarare tillbakagång än utveckling. Den 14 juni 1885 skrifer hon från London: »Jag väntar ingenting hemifrån och bryr mig ej heller derom; jag vill arbeta flitigt, ödmjukt, oafhångig af danskt omdöme och fri, och jag får måhända någon gång i framtiden tillfälle att tacka den danska småaktigheten, som motarbetat mig, hvaregenom jag kommit att sträfva efter det bästa och utveckla mina krafter». Lagväsendet i konsten var hon på det ifrigaste emot. »Det kan inte undvikas, att läger med olika trosbekännelser uppstå;» säger hon, »men låt dem ej blifva partier, klickar, ty då blir man bitter och småsinnad, man blir personlig och skadar den goda saken, det ädla, sanningen. Låt oss icke tiga stilla med det vi inte tycka om hos andra, men säga det öppet och ej hviska det i vråna med förtigande af namn; ty eljes få vi det franska, smygande *On dit*, denna hemliga smitta, som dödar, utan att man känner orsaken». Och på ett annat ställe: »Här (i Danmark) stinker det af klickmenniskor; hvad de ändock äro vämjeliga!»

Men lade fru Jerichau ej någon täckmantel öfver sitt förakt gent emot förföljelsen och sin afsky för intrigerna och klicksystemet i Köpenhamn, så lyckades hon heller aldrig vinna den danska pressen på sin sida, och den inhemska kritiken var ända

till på senaste tiden lika sparsam med erkännande som man i utlandet rosade fru Jerichaus arbeten. Hon nämner i sina bref, hur de främste konstnärerna i Paris berömma hennes taflor och hur *Times* och *Daily News* sätta henne tillika med Henriette Brown och Rosa Bonheur i första ledet bland konstens förkämpar. Sina bästa dukar utstälde hon icke heller i Danmark, åtminstone endast tillfälligtvis, när de voro der på genomresa. Som nämndt, inträdde dock mot slutet af hennes lefnad en gynsam omständning i hemlandets uppfattning af hennes konst. Hon gläder sig då oändligt öfver den »rika gyllene skörden i Danmark», hvilken följt på all den »missväxt», som förut betecknat hennes konstnärskarrier derstädes. Till och med Høyen, »konsthierarken i Danmark», hvars hela skola var henne gramse, besökte henne. Hon påstod sig ha förnärmat honom genom att hon, då han en gång anmälde sig vid hennes atelier, lät säga, att hon hade modell och inte kunde taga emot honom. Detta, sade hon, förlät han henne aldrig. Äfven Marstrand uttryckte flera gånger sin stora beundran för hennes konst.

Fru Jerichau tilltalades ej af den nya konstriktningen i Danmark. »Virtuositet», yttrar hon, »parad med frivolitet i behandlingen är det, som slår an nu för tiden; men det är förfall. Stränghet i stilämne förstås icke, och då denna riktning är motsatt tidens, så blir hennes anhängare martyrer; men smek publiken, äfven om du spottar henne i ansigtet, så applåderar hon dig, förutsatt att du gör din sak någorlunda smakfullt».

»Hjertat är det egentliga pulsslaget i all äkta konst, hvars temperatur det anger», säger Bøgh; och när fru Jerichau var lyckligast i sin produktion, var hjertat den frambringande kraften. En naturlig enkelhet, poetisk uppfattning, värme, kraft och originalitet känneteckna alstren af hennes pensel. Färg och komposition verka harmoniskt och stämningsfullt. Hennes största fel var, att hon ofta ej använde modell, utan målade ur minnet, samt utan föregående skizzer och detaljstudier kastade sig på utförandet af sin idé. Härigenom uppstodo många och svåra fel i teckningen, hennes gamla »skötesynd», som sonen Harald kallade det. I detta afseende påverkades hon dock fördelaktigt af sin man, som lärde henne större korrekthet och att noggrannare studera naturen, och än större inflytande på hennes utveckling som

artist utöfvade sonen Harald. Fru Jerichau genomgick aldrig någon grundlig skola. »Naturen är den bästa läromästaren», skrifver hon till Harald, och sitt råd till honom, att det aldrig bör finnas något löst och fantastiskt i konsten, har hon förvisso ej alltid sjelf följt. Men äfven om de tekniska bristerna mången gång sticka skarpt i ögonen och hennes beundran för fransmannens styrka i massornas behandling lockade henne att söka imponera genom de stort anlagda formerna utan motsvarande innehåll, så gäller dock med särskildt afseende på fru Jerichau de bekanta orden;

Om du vill rätt förstå det skönas lif,

Så grip ej genast till kritikens knif:

Ty hvad du ej med hjertat öfverskattat,

Det har dir. tanke aldrig riktigt fattat.

Hvad fru Jerichaus danskhet beträffar, vitnade hennes konst med åren allt tydligare om, hur hennes hjerta växt fast vid hennes andra fädernesland, trots den köld, som der visades henne; och sjelf yttrar hon, att det är i sina *danska* taflor hon skall komma att lefva, och att de skola tala om, hvad hon älskat. År 1848 skref hon, med anledning af det krig Danmark då förde mot Tyskland, en cykel dikter, hvilka äro genomandade af den varmaste känsla för Danmark, och hon lade, genom hvad hon målade och skref, i dagen, att hon var innerligare förtrogen med och djupare uppfattade allt danskt än mången infödd. Hennes allegoriska målning »Danmark», föreställande en kvinna som med Danebroggen i den ena handen och svärdet i den andra går igenom ett yppigt sädesfält med hafvet till bakgrund, slog också till den grad an på folkmedvetandet, att bilden återgafs på chokoladkakor och tändsticksaskar, på Barfods Danmarks historia och på fabriksmärken och efter hennes död reproducerades i en mängd oljetryck. Hur bittert fru Jerichau än berördes af danska konstnärernas och kritikens ringaktning för hennes upprigtigt kända tillgifvenhet för deras land, kunde hon dock vid sidan häraf glädja sig åt den långt värderikare uppskattningen och besvarade sympatier från många af Danmarks ädlaste författare och skalder t. ex. Kaalund, Heiberg, Ingemann, U. C. Ørsted, E. Bøgh m. fl.

Den skizzerade bild vi sökt gifva af fru Jerichau skulle blifva alltför ofullständig, om vi med tystnad förbigingo hennes hvardagslif och hur hon utfylde den tid, då arbetet hvilade. Hon ville då ej gerna vara ensam, utan samlade antingen vännerna omkring sig i sitt hem eller och besökte hon dem. Hr Bøghs skildring af henne som värdinna är rik på lustiga och karaktäristiska episoder, hvilka sannerligen ej behöfde förvridas och utmålas originellare och mera uppslupna än de i verkligheten voro, för att ge källborgarne anledning till sqvaller, som ofta gick ut på att framställa den ogenerade, glada och uppfinningsrika konstnärinnan som icke fullt normal. Hennes hus stod öppet för snart sagdt hvem som ville besöka det, och det inträffade icke sällan, att på hennes bjudningar uppenbarade sig mystiska individer, dem hvarken värdfolket eller de öfriga gästerna kände. Dessa bjudningar erbjödo i regeln mycket omvexlande program: ypperliga måltider, tal, musik, tablåer och öfverraskningar af allehanda slag. Att både herrn och frun i huset ibland samtidigt försvunno från sällskapet på en stund, vållade ej afbrott i festligheten; men utan tvifvel hermades mången gång de inbjudne, när de på utsatt tid anlände och funno portarne stängda och värdfolket borta. En gång när gästerna infunno sig till julmiddag, tog fru Jerichau emot dem med den förklaringen, att hon ännu ej köpt gåsen. Så bad hon om ursäkt, skyndade ut att köpa en och kom sent omsider tillbaka med den underrättelsen, att gåssen voro slutsålda och att herrskapet finge hålla till godo med kalkon. Vid ett annat tillfälle förekom en tablå, föreställande fru Jerichaus »Hafsfru», hvilande på isblock. Dessa voro verkligt fruset vatten, hvilket naturligtvis smalt, så att åskådarne vadade i floder.

Hennes idylliska sommarställe snedt emot Charlottenlund har varit scenen för ett rikt och muntert konstnärslif. Hon hade der låtit inreda en underjordisk matsal, som bragte den oinvigde i ej ringa förvirring, när han inträdde i huset och fann detta tomt men under golfvet hörde ett sorl af glada röster. Hade hon större sommarfester derute, illuminerade hon trädgårdens och parkens dunkla gångar med kulörta lyktor, och det he'a kunde då te sig som en saga. Om talad som den måhända märkligaste bal, som någonsin gifvits i Köpenhamn, var den skönhets- och erotikfest hon en gång anordnat,

till hvilken inbjudits de vackraste män och qvinnor, kända och okända, dem fru Jerichau lyckats uppleta, och der rummen förvandlats till en trädgård med statyer och färgade lampor, i hvilkas poetiska, bedärande skimmer månget litet kärleksäfventyr den qvällen utspelades.

Ehuru fru Jerichaus förlustelser sålunda ofta voro kostsamma, lärde hon sig dock med tiden sköta hushållet med stor omsorg och noggrannhet och tålde aldrig höra, det hon ej vore en god husmoder, som både förstod föra bok och leda ett kök.

Det skulle bli för vidlyftigt här nämna alla fru Jerichaus vänner och beundrare. Sådana räknade hon bland Europas mest framstående och ädla personligheter många och varmt tillgifna. Vi ange blott, förutom de redan omtalade, exempelvis drottning Carolina Amalia, Fredrik den sjette, Fredrik den sjunde, Christian den nionde, drottning Louise, Moltke-Hvitfeldt, Grundtvig, V. Topsøe, Gude, Tidemand, Grieg, Henrik Ibsen och Fredrika Bremer. Under sitt sista lefnadsår gjorde hon bekantskap med Victor Rydberg, som var mycket älskvärd mot henne och vann hennes hela sympati. Det samma kan sägas om Nordenskjöld och målaren greve Rosen. Vidare kunna nämnas Freiligrath, Liszt, historieskrifvaren Geffroy, Anton Rubinstein och Dickens.

En person, som från sina barnår stått fru Jerichau mycket nära, är Nicolaj Bøgh, hvilken i öfverensstämmelse med den aflidnas testamentariska önskan, som nämndt är, offentliggjort hennes literära qvarlätenskap. Så godt som intet af det, hr Bøgh här framlagt, har förut varit publicerad; men då detta material i och för sig torde vara rikt nog att lägga till grund för en sannare och fördelaktigare karaktäristik af fru Jerichau, än den man hittills gifvit, våga vi hoppas, att detta med några hastiga utdrag tecknade porträtt i det väsentliga återger originalet.

Meningarne om fru Jerichaus konstnärskap må vara hur stridiga som helst, hennes karaktär och enskilda lif än så tadlade, som individ hörde hon i alla händelser icke till de vanliga företeelserna; och det kan möjligen ha beredt läsaren ett nöje att litet närmare fått lära känna en qvinna, om hvilken en man vid hennes död yttrade: »Om man skurit henne i tolf stycken, skulle hvart och ett af dem varit nog att deraf kunna bilda en betydande menniska». *K. Å—k.*

To Sonetter.

Af *Th. Bogedal.*

I.

Avnbögen.

Jeg gik derude under skovens buer,
hvis *ribber* kun fra hvalv til hvalv sig strakte;
— et dødsens bud den brudte hvælving bragte
med sneens ligfærdslin på græs og tuer.

Men se! i vintersolens svage luer
en avnbøg *bladbehængt* mig grenen rakte;
— *den* fortidstroskab modet i mig vakte,
så jeg med håb mod fremtidsmålet skuer.

Således skal, når en gang tidens le
har mejet bort din ungdoms fagre blommer
og lagt omkring din isse aldrens sne,

du, hvis du venter *våren ny*, som kommer,
— hvis tegn i skyen alt sig for dig te —
tro vogte hvert et blad fra livets sommer.

II.

Vinterrugen.

Septembersolens rest af sommervarmen
fremkalder liv på hver en tilså't ager,
med håbets grønne dug hvert rugstrå flager:
— *da* just ta'r solen plads i rejsekarmen.

Så stormer vintren frem med gny og larmen
og sneens tæppe over marken drager;
men *rugen* tænker: når mod vår det dager,
ta'r solen atter sine børn ved barmen.

Sådan i os skal hver en lønlig længsel,
hver dybt følt trang af *lys* til live børen,
— kan den kun tåle ventetidens trængsel, —

hver evne, som til vinterdød blev kåren,
men end har *spirekraft* i savnets fængsel,
som *rugen* hilse solens kys om våren.

Elfringen.

Det händer stundom, att då en växt — en
rosenbuske till exempel — skjuter all-
för rikt i blomst den alstrar knoppar, som
aldrig slå ut i blomning. I början kan man
icke skilja en sådan knopp från de andra;
liksom de vecklas den ut ur sitt bladhölje,
den korta stjelken sträcker på sig och knop-
pen sväller i solskenet, — sväller allt mer
och mer, tills den spricker i spetsen och de
gröna foderflikarne vika sig tillbaka, blottande
en skynt af den rosenröda kronan. Men en
dag varseblir man, att den plötsligt stannat i
sin utveckling, man märker, att den rosen-
röda spetsen alltjemt är lika liten, knoppen
lika späd; rundt omkring den slå rosor ut,
lefva sin dag, vissna och fälla sina blad,
nya knoppar spricka fram, växa och blifva
till blom, den sitter der alltjemt som knopp
med sitt rosenröda löfte, som aldrig blir mera
än ett löfte, men som blir mörkare, svartnar
som af sorg. Långt in i hösten, länge se-
dan den sista blomman fallit, sitter knoppen
kvar på sin stjelk, och då vinterfrostn slut-
ligen skördar den, är det som knopp, en för-
vissnad, förtorkad knopp, den faller.

Om en sådan knopp var det hon på-
minde.

Då man såg henne komma på afstånd
med sin lätta, oregelbundna gång, den späda
outvecklade kroppen med sina vecka, slanka
linier, det något stora hufvudet, som alltid
lutade på halsen, liksom vore det för tungt,
då trodde man, att det var en ung flicka
man såg. Så kom hon närmare, och man
fick ett intryck af något förvissnadt, ofull-
gånget, och då man urskiljde hennes ansigte,
uppfyldes man af förundran. Var det ett
barn, eller var det en menniska, som redan
levat ut sin tid? Man visste det icke, man
hade en känsla af, att hon egentligen icke
hade någon ålder.

Äfven ansigtet skulle kunnat vara en
ung flickas, blott icke ögonen varit. Det
var ögon, sådana man stundom kan finna
hos döende, hvilka lidit så mycket, att de
äro glada att få dö, — stora, ängsligt stora
ögon med en egendomligt klarsynt blick; en
blick, som såg saker, som ingen annan kunde
se, eller som såg något annat bakom det,
som verkligen var att se.

Och detta ansigte omgafs af ett hår som
en gång varit glänsande svart, men som nu

börjat gråna starkt, och som vid den ena tinningen hade en aldeles hvit slinga.

Man stod undrande, spörjande, beklämd inför denna naturens sällsamma motsägelse: — ett gammalt barn, en vissnen knopp. Men så småningom vek beklämningen och den frid, den hemliga lycka, som låg utbredd öfver hela hennes väsende, meddelade sig åt en sjelf.

Hon kallades »tokiga fröken.» Hennes sinnesförvirring bestod dock egentligen endast i en slags själsfrånvaro, deri att hon lefde i en verld främmande för alla, som omgäfvade henne, lefde som innesluten af en krets, hvilken hvarken hon eller de kunde öfverskrida. Hon förstod icke, då de talade till henne, — eller det var snarare, som om hon icke hörde det; de förstodo icke hennes tal, och som de ansågo sig sjelfva för kloka, måste de betrakta henne som tokig.

Hela vintern var hon aldeles osynlig; från det den första snön föll tills den sista drifvan smalt, lemnade hon icke sitt rum. Men under sommaren såg man henne ofta, ty då lefde hon hela dagarne uti skog och mark. Om man då mötte henne och helsade, fick man alltid ett vänligt leende igen: men det var fäfångt att tala henne till, det var som om hon icke hörde det. Var deremot vädret vackert och hon sjelf derföre vid ljusstämning — ty den stämning, som hvilade öfver naturen, afspeglade sig alltid på hennes ansigte — kunde det hända, att hon sjelf började tala, och då talade hon på ett egendomligt, fantastiskt sätt om allt som omgaf henne, — om luften och träden, om vinden och fåglarnes sång, om gräset på marken, tills hon plötsligt tystnade, som om hennes uppmärksamhet dragits till ett fjerran, för de andra ohörbart ljud, hvarpå hon åter fortsatte sin väg med blicken fylld af osynliga ting. Men var det oväder i naturen, då var äfven hennes ansigte förmörkadt, dock icke af någon egen sorg, ty samma frid, samma hemliga lycka gaf äfven då sin prägel åt hennes väsende, endast som om det fans ett förenande band mellan henne och naturen, så att hon måste känna med den.

Folket i trakten betraktade henne med en fruktan, blandad med vördnad, de tycktes anse henne stå i förbund med de osynliga naturväsenden, som de ännu trodde på, trots katekes och »kyrkerherre». Hon är elftagen, brukade man säga med en hemlighets-

full min; länge dröjde det dock, innan jag lyckades få reda på hvad detta »elftagen» betydde.

* * *

Det var hennes bror, som berättade mig det. Han var nästan i allt en motsats till henne. Han var stor och groflemmad med ett barskt, skäggigt ansigte och en röst, som alltid lät vred. I första ögonblicket gjorde han intrycket af att vara en tyrann i smått, men såg man närmare på honom, upptäckte man något godt och vänligt, en smula tungsint i blicken, som snart lät det påtagna, barska uppträdandet komma på skam.

Han var landbrukare, omkring fyrtio år gammal, ogift. Utom systemen hade han sin gamle far i huset, en faster, tvenne ogifta kvinnliga kusiner och en ung odåga till brorson.

En vacker eftermiddag under högsommaren gick jag tillsammans med honom öfver en stor äng, som folket just höll på att slå.

Fem karlar skötte liarne, lika många kvinnor gingo bakom och räfsade. Solen låg hett på, liarne blixtrade, karlarnes skjortärmar och kvinnornas linnen sågo nästan hvita ut i solskenet och det tjocka, höga gräset föll för de regelbundna slagen, fyllande luften med en söt, varm doft af klöfver.

Vi stannade ett ögonblick och sågo på arbetet. Det såg så friskt, så sundt och gladt ut, karlarne borde vara trötta, ty de hade slagit allt sedan morgonen, men de pratade likväl muntert, då slaget var slut och de stannade för att hvässa liarne, — och uttrycket i min följeslagares ansigte stod i samklang dermed. Då han sade: »det är ett präktigt bergningsväder?» ljöd det ingen småaktig, egennyttig glädje i dessa ord: väl tillfredsställelsen öfver att få in sitt hö ordentligt, men en annan större och djupare glädje på samma gång, — samma glädje, som fylde luften och marken omkring oss med jublande röster, fåglarnes kvitter och syrsornas svirrande.

Vi fortsatte vår väg öfver den ännu oslagna delen af ängen, följande en smal gångstig i gräset.

Midt på ängen stod en stor ek och rundt omkring den var det i gräset en egendomlig, mörk ring af ungefär en fots bredd. Jag gjorde honom uppmärksam derpå och frågade, hur det kom sig.

— Det der, — svarade han, — det är elfringen!

— Elfringen?

— Ja, så kallar folket det. Man vet icke, hvaraf den har uppkommit, gräset der är alltid mörkare än det andra och ofta längre, men folket säger, att det är elfvorna som dansa der om nätterna. Det är också skrock förbundet med den, det sägs, att den, som klockan 12 på natten, ja, några säga till och med klockan 12 på dagen, vågar öfverskrida ringen, råkar i elfvornas våld; lifvet låta de honom väl behålla, men då han åter lemnar ringen är hans förstånd förvirradt af den yrande dansen och det kommer aldrig åter. — Han är elftagen.

— Elftagen? Så säger man ju om eder —

— Om min syster, menar ni! — ifylde han, i det han såg upp med ett något tvungent leende. — Ja, hon är elftagen!

— Men ni tror väl icke —!

— Jag, — svarade han häftigt, — nej, jag är ju en upplyst menniska, som det kallas, jag tror icke på skrock. Men folket tror det, — och hon tror det!

— Tror hon det sjelf?

— Ja, — svarade han kärft, liksom ville han afbryta samtalet. Men efter en stunds tystnad återtog han:

— Jag vet för resten inte, hvarför jag inte skulle kunna berätta er det.

Han var åter tyst en stund och började så berätta med en röst, som hade förlorat all den vanliga sträfheten.

— Det är nu för tio år sedan, som min syster drabbades af en stor sorg, en sådan sorg, som aldrig åter kan utplånas ur sinnet, därför att den berör det, hvarigenom vi lärt oss att se allt annat i lifvet i dess sanna ljus, att tro på det och älska det. Jag vet icke, om ni förstår mig, jag uttrycker mig kanske illa, men . . .

Han afbröt sig och fortsatte så åter hastigt:

— Hon var då endast aderton år och det var hennes första möte med det hårda och obarmhertiga i lifvet. Vi trodde, att hon skulle dö deraf; hennes lynne hade alltid varit häftigt och exalteradt, och hennes försviflan var gränslös. Ni kan icke göra er ett begrepp derom, hennes sinne var som ett enda blödande sår, hvarje förnimmelse, hvar känsla, hvar tanke förorsakade henne en olidlig smärta, allt det, som omgaf henne, som hon känt och hållit af sedan barndomen, hade nu med ens blifvit henne förhatligt och hon led af att icke kunna undfly det; vi, som

älskade henne, vågade knapt tala till henne, än mindre söka trösta henne, vi måste lemna henne åt sig sjelf och se på, hur hon led, ty vi fruktade, att hon annars skulle kunna hata äfven oss.

Detta varade en månad och på denna tid förändrades hon från en ung, blomstrande flicka till hvad hon nu är. De tio år, som sedan följt, hafva gått spårlöst förbi henne.

Sent en kväll, då jag redan gått och lagt mig, hörde jag hennes smygande steg i farstun, hörde henne öppna dörren och gå ut. En tanke slog mig, som jag icke vågade tänka ut; jag sprang upp ur sängen, kastade på mig kläderna och skyndade ut. Men då var hon redan försvunnen. Jag ropade henne, jag letade, jag sprang som en galning, förgäfvdes! Jag trodde, att jag aldrig skulle få se henne mer.

Den följande morgonen återkom hon likväl, och då var hon sådan som hon nu är.

Han tystnade och jag väntade en stund förgäfvdes på att han skulle fortsätta. Slutligen frågade jag:

— Hvad hade då händt?

Han skakade på hufvudet.

— Det vet jag inte; ingen hade sett henne, och af henne kunde vi ju icke få veta det, hon var ju icke klok mera. — Han log åter, nästan ironiskt, tyckte jag. — Hon har nog sin historia om det, men den . . . ja, vänta, — afbröt han sig hastigt, — ni skall få höra den af henne sjelf. Se, der är hon!

Han stannade och pekade uppåt en skogsbacke, som tog vid, der ängen slutade. Gränsen bildades af en rad höga granar, och under en af dessa satt hon.

— Kom, — sade han, — hon berättar det gerna, och ni skall nog inte skratta åt henne. — Han gick före mig uppåt backen. Då vi kommit närmare henne, hviskade han: det är vackert väder i dag, ser ni! Och han pekade på henne.

Hon satt lutad mot stammen med händerna hopknäpta i skötet och hufvudet något tillbakaböjdt. Ögonlocken voro sänkta, och nu, då jag icke såg den smärftulla blicken, förvånades jag öfver det uttryck af hel, obegränsad lycka, som låg utbredd öfver hennes ansigte. Det var som om hela sommaraftnens skönhet och frid återspeglades derur. Då vi kommit fram till henne, såg hon upp, och då ängslade de onaturligt stora ögonen och störde det förra intrycket.

Hon nickade vänligt först åt brodern, se'n åt mig. Vi satte oss bredvid henne: det var så svalt och skumt under de täta, mörka granarne, och framför oss låg den solbelysta ängen.

— Anna, — sade brodern helt tvärt, utan någon förberedelse, — herrn här tror inte på elfvorna.

Hon såg på mig, och jag betogs af en känsla af brottslighet, jag kände, att jag rodnade. Så skakade hon medlidsamt på hufvudet, men sade ingenting.

Under den tystnad som nu följde, hördes endast några långa, utdragna hvisslingar af en fågel i trädet ofvanför oss. Då äfven de tystnat, vände hon sig till mig och frågade:

— Hörde ni?

Jag nickade.

— Förstod ni också?

Jag såg förundrad på henne och visste icke, hvad jag skulle svara. Men hon tycktes icke heller vänta något svar, utan fortsatte strax:

— Nej, ni kunde inte förstå, därför att ni är utanför ringen. Men jag förstod det! — sade hon med ett lyckligt leende. — Det har elfvorna lärt mig. Så länge de äro hos mig, förstår jag allt, och de äro alltid omkring mig, alltsedan jag kom innanför ringen. Det är synd om er, som inte tror på dem. Jag trodde inte heller på dem förut, men ändå gick jag innanför ringen, af trots, därför att jag tänkte, att kanske ändå, — ser ni, jag hade så ondt här, och här, — sade hon och lade handen på bröstet och på hufvudet. — Man säger, att elfvorna göra en ondt, om man stör dem i dansen. Det är inte sant, de göra en endast godt. Den natten, — för det skall vara på natten, då allt är tyst, — lärde de mig alla sina hemligheter, det var som i en dröm, men då jag vaknade, mindes jag det allt, och då förstod jag allt, hvad fåglarne sjöngo och hvad vinden susade, jag hörde, hur träden och blommorna talade med hvarandra, allt hörde jag och allt förstod jag. Och hvad jag såg, — åh, om ni visste hvad jag såg —, men det vet ni inte, ty ni är utanför ringen. Och jag ser det alltid se'n, alltid!

Hon lutade åter hufvudet tillbaka och slöt ögonen. Hennes ansigte uttryckte en sådan lycka, att jag afundades henne, och önskade, att jag skulle kunna bli delaktig deraf. Men jag kände, att jag stod utanför ringen.

Brodern hade rest sig upp och vinkade åt mig. Jag steg upp och följde honom.

Då vi hade kommit på något afstånd från henne, sade han med sin vanliga kärftva röst:

— Ser ni, naturligtvis tror jag inte på dem, elfvorna, men jag tycker inte om, att man skrattar åt dem, ty de ha botat min syster och gifvit henne lyckan igen. Och kanske är hon i sjelfva verket klokare än någon af oss!

Tor Hedberg.

Litteraturens konst och tendensen.

En antikritik.

Den närvarande literaturen lär vara på betänkliga afvägar. Den har lämnat skönheteus upphöjda värld för att proklamera tesar eller, för att citera en ärad medarbetare i »Framåt,* »man håller på att sänka skönlitteraturen till diskussionens och polemikens nivå, man betraktar hvarje skönliterärt arbete såsom ett »inlägg»; därför har det också blifvit möjligt för den ena lilla godan efter den andra att blåsa upp sig till imponerande, innehållstom storhet; man presenterar ett par slagord om de stora spörsmålen och är en ny lofvande författare». I samma anda yttrar sig Geijerstam, hans i Stockholm och Göteborg hållna föreläsningar öfver Zola ha varit en protest mot det starkt tendentiösa draget i vår literatur. Särskildt mot den af kvinnor skrifna literaturen är denna dom riktad, man har för att riktigt dräpa dess alster infört ordet indignationslitteratur, och unge och gamle, höger och vänster både hos oss och i de öfriga nordiska landen mötas som vänner i att rycka på axlarne och slå ihjäl detta odjur. Det kan synas underligt, att man icke nöjer sig med ettdera, men det beror på skillnaden mellan teori och praktik. Teoretiskt rycker man på axlarne, men man kan icke undgå att märka det denna literatur spelar en betydande — eller skola vi vara fullt uppriktiga och säga den mest betydande? — roll i vårt nuvarande utvecklingsskede, och därför får man gripa också till kraftigare åtgärder. Att den äldre åskådningens män gilla denna föregelse öfver indignationslitteraturen följer af den riktning de tillhöra, hvilken ju alltid förklarar tendensen vara en styggelse.

Följande rader afse dels att något skärskåda innebörden i och befogenheten af anfallen mot tendenslitteraturen, dels att söka uppvisa orsaken till deras framträdande just nu.

Hvarje diktverk skall vara ett stycke verklighet så fullständigt och allsidigt uppfattad och återgifven, som det är möjligt. Man får icke taga

*) 2:dra årgången sid. 42.

något ifrån eller lägga något till, det osköna måste vara med lika väl som det sköna: författaren skall med vetenskapsmannens köld och objektivitet lägga fram, hvad han har sett. Bilden skall vara ju fullständigare dess bättre. Det är, som redan salig Hegel hade iakttagit, innan Zola hade kommit till världen och hunnit tillämpa Claude Bernards vetenskapliga principer på den sköna literaturen, det är ett faktum, att allt, som är till är förnuftigt. Ju mera verklighet man får in i en bok, dess förnuftigare är den. Detta behöfves nu inte just förstås så, att en riktig god bok måste vara mycket tjock, om än Zolas Rougon-Macquart, äfven från den sidan sedt, är en synnerligen förnuftig bok. Men den lilla del af det rika lifvet inom andens och naturens värld, som rymmes i en roman, får man icke »konstruera», man får icke taga ut några hufvudpunkter och ställa dem samman till en vare sig lustig bild af lifvet — då är det en fars — eller en sorglig, då är det — vanligen — en indignationsprodukt.

Fru Edgrens »Hur man gör godt» är ett förträffligt exempel på, huru ett literärt arbete icke bör vara beskafadt. Det må vara, att hvarje detalj i detta drama låter försvara sig, men det hela är falskt, ty — ja, ty förf. har icke gått vetenskapligt till väga. Det saknas tillräcklig motivering, vi se, att det och det händer, men inse icke nödvändigt, hvarför just så och icke annorlunda. Det hela är en godtycklig sammanställning. Man märker af sigten och blir förstäm.

Det enda innehållet i en dylik kritik är påpekandet af bristande vetenskaplig motivering. Skulle Zola behandlat ämnet, skulle han tagit mycket mera med, nämligen allt det som behöfves för att läsaren och åskådaren skall få en fullt trovärdig bild af den skildrade välgörenheten. När är nu en bild trovärdig, objektivt sann? Ja, det låter icke så lätt säga sig rent abstrakt, men om man läser Zola, så får man se dylika bilder. De äro trovärdiga, därför att de innehålla allt, som behöfves, för att jag skall tro därpå. Det beror således icke blott på herr Zola, utan också på mig, att bilden är riktig. Om Zola på ett tjog sidor skildrar, hur en ruskig gentleman går hem från ett ruskigt besök i ruskigt väder, så är det inte alldeles säkert, att jag därigenom blir mera öfvertygad eller får en klarare uppfattning af personen i fråga, än om han helt enkelt fått gå hem på en rad — detaljskildringens eget värde, i fall den har något, oförkränkt. Det är möjligt, att dylikt är högeligen vetenskapligt, och det är också möjligt, att Zola har rätt, då han tror de flesta läsare vara så pass tröga i uppfattningen, att man måste hoppa detalj på detalj, för att en sak skall »gå i» dem. För mera vakna läsare behöfs inte ett dylikt bombardemang med fakta. Att göra bilden så fullständig som den är i naturen, därtill räcker inte ens Zolas bredd, det är endast fråga, om man skall taga ett mera eller ett mindre, läsarens fantasi och tankeverksamhet måste alltid fylla i. Hela vetenskapligheten är med andra ord icke annat än en inbillning hos Zola. Därför att hans naturell inte tillfredsställes utan genom en väldig skara enskildheter, så har han förklaradt, att det är det enda riktiga sättet; och som det för honom är det riktiga, så har han på den metoden eröfrat världen. Och så tror man, att det är metoden, som gör icke blott hans storhet

utan mäter med den alla andra författare, och så bli de små och uppfylla icke »vetenskapens» kraf. Den mera begäfvade och mera konsekvente Flaubert hade samma metod och gick under på kuppen.

Om vi återgå till »Hur man gör godt», så låtom oss således lämna de inbillade vetenskapliga krafven utom räkningen och helt enkelt fråga: är detta drama sant, icke i allmänhet eller efter teoretiska chabloner, utan är det sant för mig? Svara de flesta härpå ja, då har förf. vunnit hvad han äsyftat. Många skola svara nej, och för dem är det blott ett tendensdrama. Men de ha icke konstaterat, hvarken att de äro flertalet eller alla, eller att de äro de bäste, de hafva därför ingen befogenhet att i sista hand sitta till doms däröfver. De sitta icke vid sitt domslut på konstens höga tron med mera rätt än de, som rönt ett annat intryck af arbetet i fråga, det vore därför bättre att icke framställa sitt omdöme med så stor vikt: det har icke sådan.

Det var en tid ett stående klagomål mot den moderna diktningen, att den kopierade naturen utan att konstnärligt omforma den. Nu har den frasen fallit i glömska och det anses för »highest fashion» att skildra naturen »sant». Sen gammal tid anses anden något för mera än materien, och psykologi har så omsider blifvit den afgud, till hvilken författare och kritici trägnast blota. Den sanne konstnären nu för tiden skall vara professor i psykologisk dissektion I morgon får kanske konsten en annan uppgift. Låtom oss därför icke fästa för mycken betydelse vid den »konstnärliga» kritiken. Den, som företrädesvis kallar sig så, har allt för ofta spelat samma roll som den där smådaren, hvilken skulle vara med i de romerske triumfatorernas tåg och hindra den firade från att bli allt för högfärdig genom att skrika ut alla de fel och dumheter han begått. Det var en mycket förständig institution och vitnar godt om romarnes omdöme, men i fall sagde herre trodde sig vara kallad till högste domare öfver föremålet för hans kritik, så begick han allt rätt stort misstag.

Vi kunna ju emellertid antaga, att den moderna kritiken verkligen representerar de konstnärliga krafven, blott vi icke ha allt för mycket auktoritetstro gentemot dess domslut. Konsten har då förenat sig med den förut omtalade vetenskapen mot den stackars tendensliteraturen. För att kunna bedöma, hur det skall sluta, torde vara nödvändigt att taga lite närmare reda på, hvad denna tendens är för en figur.

En författare skall ha skarpare blick för det som sker inom det område han skildrar än andra människor, en djupare känsla för sammanhanget, orsaker och verkningar. I kraft häraf tecknar han bilder ur lifvet, som äro sannare än dem hvar och en själf skapar, därför att han går längre ned under ytan. För att läsaren skall förstå dessa bilder behöfver förf. icke säga allt hvad han vet, hans konst är just att med så ringa medel som möjligt hos läsaren skapa den bild han själf sett, att få de känsloträngar att dallra, som denna bild påverkat hos honom själf. Det han ställer fram i sin diktning må nu vara en enstaka episod eller en sammanhängande kedja af episoder, hans uppgift är densamma i ena fallet som i det andra, blott har han i det senare att se till, att sammanhanget bevaras, att utvecklingen, som man säger, motiveras. Huru utför-

lig denna motivering behöfver vara beror på läsarens förmåga att medarbeta med författaren, beror på hans bildningsgrad och kännedom om det lif som skildras. Där den ene icke ser sammanhanget eller finner det tillfredsställande, är den andre fullkomligt med. Rörer nu framställningen en sida af lifvet, därom olika meningar herska, då skall den, som icke tilltalas af bilden, säga att den är tendentiös, ty han skall fordra en många gånger starkare motivering i detta fall än om utvecklingen varit honom sympatisk. Det kan icke hjälpas och det är därför som så sällan det händer, att en bok tilltalar skilda partier, förr än den blir så pass gammal, att dess ämne icke längre berör dagens strider, eller ock den får en auktoritet, inför hvilken det är en ambitionssak att böja sig. Den fullständigaste objektivitet skyddar icke för anklagelsen för tendens. Om en sådan framställes eller icke, beror hufvudsakligen på det ämne man väljer för sin behandling. Tendens i och för sig är således icke hvarken något berömvärdt eller klandervärdt, men som det ligger i sakens natur, att en författare fäst sig vid ett förhållande i lifvet, därför att det på ett mera eller mindre medvetet sätt synes honom oharmoniskt, eller därför att det i ovanlig grad väckt hans sympati, och som det är antagligt, att andra människor ha en motsatt uppfattning, så kan man i de allra flesta fall lugnt utgå ifrån att en bok, mot hvars tendens ingen drager i härnad, är en svag bok. Det finnes ju åtskilligt, hvarom människor äro ense, men ännu mycket mera, hvarom de äro oense. Konsten för konstens skull är en fras, som låter bra, men som der icke just är mycken mening i. Hårtill kommer så, att ingen människa och allra minst en dugande författare, står objektivt gentemot hvad han skildrar. Man kan inbilla sig själf och predika för andra, att det man ser är »en illusion som är till för att beskrivas», men det behöfs icke så fin uppfattning för att under den allra mest konstlåd kallade yta höra ett människohjärta klappa — och hör man icke det, kan man tryggt lägga boken ifrån sig, i den är ingenting att hämta.

Då en del folk, som tror sig ha till uppgift att vakta parnassen, fördömer all tendens, så är det antingen en dumhet eller och beror det derpå, att de icke mena hvad de säga. I de flesta fall torde det betyda, att man icke vill ha någon annan tendens än den, som passar i ens egen uppfattning och som man därför kan svalja utan att märka det. Om i ett enskildt fall tendensen framträder i för bjärt gestalt, därom finnas endast subjektiva omdömen, och det enda sättet att konstatera förhållandet vore en omröstning bland dem som läst verket i fråga, eller rättare bland dem som böra läsa det, ty det gäller helt olika anspråk hos olika klasser af publiken. Tendens eller icke-tendens har ingenting med en boks konstnärliga värde att göra.

Det har sagts: »indignatie facid vorsus» och som det är en gammal romare med stort anseende som sagt det, så hör det till god ton att anse den indignations-litteraturen för mycket konstnärlig. Men då vi komma till vår nuvarande indignations-litteratur, så få icke samma grundsatsen gälla. Till denna litteratur räknas, strängt taget, ingenting af fru Edgren, därför att hon konstnärligt står så högt, att det är lite kinkigt att blott fördöma henne. Denna höga konstnärliga rang beror till en del derpå, att hon skapade sig sin ställning med de första bilder-

na ur lifvet, hvilkas tendens icke är herrarne med den kritiska förlan emot. Sen har hon tillåtit sig åtskilligt, som inte stämmer med herrarnes uppfattning, men som hon redan då var en erkänd storhet, så var det ingenting vid saken att göra. En hel del andra författarienor däremot, ingen nämnd men några glömda, de ha tagit sig för att demonstrera mot männen på ett sätt, som alldeles inte tilltalar desse, och det är just innehållet i deras diktning ännu mycket mera än de konstnärliga britersterna, som väckt konstens censorer till strid.

Kvinnor och män ha genom århundradens inverkan af en olika konventionell moral och en olika uppfostran blifvit hvarandra så olika, att det ser ut som de knapt kunde förstå hvarandra. För flertalet kvinnor, som träda in i litteraturen, är det oerhörda målsmannaväldet och den oerhörda sedliga råhet de funnit hos männen det som djupast gripit dem. Så länge de blott bekämpade målsmannaväldet, hälsades de med sympati af framstegspartiet, därför att frihet och jämlikhet är något som, i all fall i teorin, tilltalar. Men så snart kvinnorna kommo med sina sedlighetsanspråk, då blef det annat af: då gälde det icke längre att medgifva en annan utsträckt frihet utan att inskränka sin egen, och det är någonting bra mycket svårare. Håri ligger egentliga orsaken till den kamp mot kvinnorna, som på de senare åren upplammat. Man bekämpar dem i romaner — Garborg i Norge, Pontoppidan i Danmark, Strindberg i Sverige — och nästan ännu ifrigare, fast ofta utan att själf veta innersta orsaken, i kritiken. Strindberg är som alltid den uppriktigaste och konsekventaste, och den ende som fullt öppet öfvergifvit äfven kvinnans andra anspråk, jämlikhet. Det är kvinnans sedliga uppfattning, som stött männen för hufvudet, och den tendensen är det framför allt man icke kan med; där den framträder, där talar man mest om indignationslitteratur. På kvinnans anklagelse för råhet svarar mannen med en anklagelse för förkonstling eller tillgjordhet.

Strindberg lämnar exempel på, hur litet de krigförande förstå hvarandra, exempel som i all sin naiveté äro synnerligen upplysande. Kvinnorna, säger han, prata om att männen äro förförare, att de lättsinnigt förstöra kvinnans lif, men det är bara en dum osanning från kvinnornas sida, och det är just kvinnorna, som genom sin trångbröstad dom öfver dem som fallit bära all skulden. Männen både akta och äkta dem. Kvinnorna ha lika mycket frihet som männen, men de äro så sippta och naturliga, att de finna sin största tillfredsställelse i att fördöma dem af deras eget kön, som våga träda utom äfven de enfaldigaste skrankorna och framför allt i att fördöma männen.

Hade Strindberg varit en något lugnare natur, skulle han insett, att striden alldeles icke gäller, om männen eller kvinnorna äro de mest brottsliga. Det är alldeles icke fråga om brottslighet hvarken på ena eller andra hållet. Det är två olika åskådningar som mötas, frågan är huruvida det, som man med ett något olämpligt namn kallar sedlig renhet, är ett berättigadt eller icke berättigadt kraf, om det är i verklig mening sedligt eller icke. Förhållandena hafva fört med sig, att den förra meningen mest omfattas af kvinnor, den senare mest af män. Låt då striden stå mellan dessa båda principer och fördöm icke som indignationslitteratur, då kvinnorna i dikten försvara sin uppfattning, därför att du själf

har en annan. Det torde vara svårt att i kvinno-litteraturen uppvisa ett så hänsynslöst offerande af de konstens kraf, hvarom kritici tala, för att få fram den moraliska lärdomen, som det Arne Garborg gjort sig skyldig till i Mannfolk. Men är det någon af herrarne, som talar illa om den indignationslitteraturen?

Det är alldeles samma förhållande med våra unge kritici som med de äldre: så snart en boks tendens icke tilltalar dem, så stämplas och afstraffas arbetet som ett brott mot konsten. De unge äro härvid fullständigt lika ärliga och lika naiva som den äldre riktningens män. De ha ingenting lärt och ingenting glömt.

Blott ännu ett ord med anledning af det i början på denna uppsats citerade omdömet. Den ärade författaren menar, att »diskussionslitteraturen» gjort det så lätt för den ena lilla grodan efter den andra att blåsa upp sig till imponerande, innehållstom storhet. Efter min bekantskap med grodorna — jag får medge, att den är något flyktig — skulle det vara dem synnerligen svårt att imponera genom att sprida ut nya meningar bland den ärade allmänheten. Däremot har det förefallit mig något sannolikare, att de kunde ha någon utsigt att väcka uppseende såsom »konstnärer».

A. C.

Et Billede.

Jeg ser det altsammen saa uendeligt tydeligt — ganske som var det et Maleri, der var malet foran mig paa min Væg:

Det hele Nordlands-Dampskib, med sit Agterdæk, Matrosen ved Roret med det halfgamle Skipperansigt, mangan Vinterstorm havde bidt i. Passagererne, den Snes Mennesker, som sad eller gik rundt om — den lange, tynde Trondhjems-Købmand med sit Nøddeknækkeransigt paa en Storkehals, der maalte Dækket saa regelmæssigt op og ned og spyttede ud i Vandet hver tredje Gang, han drejede ved Roret; og denne lille krogryggede Frøken, som altid sad og førte den ene Haand hen over den anden, som vilde hun varme den, og dukkede det gamle Hoved med det tyndede halvgraa Haar, ligesom hun altid stred sig møjsomt frem, op mod et stridt Vejr. Saa ydmyg saa' hun ud af de anstrængte røde Øjne, som bad hun hver Sjæl saa inderligt om Forladelse for den lille Plads, hvor hun krøb sammen.

Hun kom fra Nordland, havde hun sagt mig om Aftenen. . . . Der havde hun »tjent» en Menneskealder som Lærerinde . . .

— Om hun da ikke var der oppe fra? havde jeg spurgt.

— Nej, det var hun ikke, hun var fra Østlandet — fra Syden . . . Nu rejste hun hjem . . .

Og jeg havde set paa hende, i Skæret af Kahytsslampen, den lille krogede med det visnede Ansigt, der laa i skælvende Rynker. . . . Hvad havde mon kastet hende derop — ett helt Liv? Hvem vidste.

»Nu rejste hun hjem» — for at dø.

Hun havde en Kanarifugl i et Bur nede paa Kahytbordet, dækket af mange Sjaler. Hver Time kiggede hun til Kræet . . . Og örkesløse, som man er paa lange Rejser, var vi alle stanset, alle vi Passagerer, paa vore Vandringer i Kahytsgangen, op og ned — og havde stirret ned paa det lille gule Bestie (saadant et lille kuldkært defekt Exemplar af en simpel Kanari), og hun havde sagt med sin knækkede, frygtsomme Stemme:

— Men tror De, den holder det ud — Rejsen — lige til Kristiania? . . .

Og jeg ser Dampskibets Fordæk med Faarene, der rullede imod hinanden og brægede hjælpeløst, virrende med de dumme, fremstrakte, rødkridtkorsede Hoveder . . . og jeg ser disse syv stakkels Böhmermusikanter, der saa' saa gennemfrosne ud, mens de stod der nedenfor Agterdækstrappen med Hornene i de røde Hænder og blæste en glad Melodi — en Wienervals, der klang mod de kolde graa Klippevægge og lød frem gennem Snævringen i Skærene, over Vandet . . .

Jeg ser de fire Huse, der dannede det hele Handelssted, hvor vi løb an — triste og lavryggede Huse. De laa lige ved Fjeldets Fod, det ganske nøgne Fjeld, kun en stor Væg, lukkende for alt Syn — der krøb Husene i Skjul.

Og ellers var der intet paa den hele Strand — uden Klippernes Graa og Havet. Her var ingen Vaar naaet ind; her syntes man overhovedet ikke Aarstider vilde skifte: de Klipper og den Strand laa vel altid hen som nu . . .

Mens jeg saa' paa disse fire Huse med de smaa Ruder, der maatte give saa sparsom Dag; og med Døre, lave, sluttende tæt, som kunde de slet ikke lukkes op — og dog skærmede de vel knap mod Stormen; og med Tagene, der laa saa trangt over Hovederne, som dukkede de sig af Frygt for Fjeldet — da faldt mit Øje med et paa en Luge, en aa-

ben Luge i det ene Hus, som vendte Gavlen mod Stranden.

Lugen indrammede et Billede i Billedet. Det var to Kvinder, som sad paa Hug paa Gulvet — en ældre og en yngre. Den ene, den unge, holdt en Teaterkikkert for Øjneue, og hun saa' ud, som hun sad der, fremoverboiet, med den unge Figur, et Par runde Arme løftede — som vilde hun sluge Skibet med sin Kikkert.

Den ældre sad lænet mod Aabningens Væg, med Hænderne i sit Skød. Hun gjorde ingen Bevægelse og hun talte ikke. Heller ikke var der nogen Nysgerrighed i Blikket — slet ingen, skønt hun ikke tog Øjnene bort fra vort Dæk. Hun sad kun ubevægelig, lænet tilbage, en Smule sammenkrøben, som om hun frøs og saa ned paa vort Dæk.

Og jeg sagde til mig selv, at saadan havde hun siddet der, i denne Luge, Postdag paa Postdag, mange Aar ....

Ikke ventende nogen: hun vidste, at Skibet gik forbi.

Et Øjeblik tog nu den unge Pige Kikkerten bort fra sine Øjne, og jeg saa af Ligheden, at de to matte være Moder og Datter. Og Moderen havde endog saa holdt sig godt. Det var i Grunden helt de samme Træk — de var kun blevet stivere, og Ansigtet var graat; og heller ikke lo hun og talte ikke som Datteren, der igen havde taget Kikkerten op — men sad blot med Øjnene stift paa os.

De stakkels Bøhmere blev ved at spille deres lystige Vals, og den unge Pige vuggede lidt Hovedet i Takten til den glade Melodi, mens hun saa' i sin lille Kikkert fra Mand til Mand paa vort Dæk.

Der kom ombord en Mand og mange tørrede Fisk; og Signalpiben lød igen, og Klokkerne klemte ....

Langsomt begyndte vi at glide bort. Jeg blev ved at se paa Købmandslugen.

Den unge Pige havde rejst sig — hvor stod hun smukt i Aabningen, smækker og dog saa kraftig — og stak sin Kikkert i Etui, mens hun snakkede og tilsidst gav hun sig til overmodig at vifte efter os med sit blaa Sjal.

Moderen havde ikke rørt sig. Hun sad, med det graa Ansigt vendt imod os, i sin sammenkrøbne Stilling som en, der fryser, stirrende efter os — saalænge jeg kunde se hende.

Vi bøjede om Klippen — sydover; forbi

de graa Fjelde, ud mod det store Hav, mens de forfrosne Bøhmere spillede ....

Men endnu ser jeg det altsammen uendelig tydeligt, saa nøje, som var det malet her paa min Væg: Klippen, den nøjne Væg og den kolde Strand og de fire Huse ved Fjeldets Fod — og Lugen i Købmandshusets Gavl med de to Kvinder: Moder og Datter.

Prag i December 1886.

Herman Bang.

När och FjÄrran.

Göteborgs kvinnoförening. *Ett bibliotek med den moderna litteraturens alster, mot afgift tillgängligt för allmänheten, kommer så fort ske kan att af föreningen upprättas.*

Vid föreningens senaste sammanträde diskuterades den legaliserade prostitutionen med »Albertine» som utgångspunkt. Af diskussionen framgick, att »Albertine» icke kunde anses osedlig, och att den legaliserade prostitutionen borde motarbetas.

Ett af föreningens medlem framställt förslag, att Göteborgs kvinnoförening skulle till herrar stadsfullmäktige ombesörja en petition, med underskrifter af äfven utom föreningen stående kvinnor, om upphäfvandet af den legaliserade prostitutionen här i staden antogs.

Föreningens ordförande, frkn *Mathilda Hedlund*, och dess korresponderande sekreterare, frkn *Alma Åkermark*, fingo derefter i uppdrag att å kvinnoföreningens vägnar omhändertaga petitionens anordnande.

»Erotik och kvinnor.» *Ett par ord om och i anledning af Stella Kleves »Pyrrhussegrar».* Under denna rubrik skriver Elisabeth Grundtvig i februarihäftet af »Kvinden og Samfundet» följande lilla artikel:

»Det är för närvarande stark lifaktighet inom den svenska kvinnorörelsen, hvilket icke allenast visar sig deri, att den växer och förkofrar sig, utan äfven i jäsnig och oro, i spänning och strid. Och den, som sista fjerdedelsåret läst de två kvinnotidskrifterna »Dagny» och »Framåt», har helt visst fått ett starkt intryck af, att för närvarande taga jäsnigen och striden de flesta af de många goda krafter, som finnas i anspråk. Men det skadar icke: Efter jäsnig följer klarhet och lugn, efter strid fred.

Det är sedlighetsfrågan eller riktigare en sedlighetsfråga, som satt alla sinnen i rörelse, och stöten till rörelsen gafs genom en liten novell af *Stella Kleve*, »Pyrrhussegrar», i »Framåt» oktoberhäfte (nr 20.)

(Här återger förf. i korthet novellens innehåll.)

»Denna novell åstadkom icke, hvad som varit önskligt, en diskussion, i hvilken man lugnt talades

vid och framlade skäl och bevis, men den orsakade en våldsam storm. De fyra efterföljande numren af Framåt (21—24) innehålla icke mindre än nio större och mindre artiklar om »Pyrrhussegrar», än förvänade frågor till redaktionen, än hänfulla angrepp mot Stella Kleve, än en liflig tacksägelse till henne, så ett par lugna artiklar, hvilka bemöda sig att förstå och förklara och till sist en redogörelse såväl från redaktionen som från Stella Kleve. Men icke blott i Framåts spalter rasade stormen: »Göteborgs Handelstidning», »Göteborgsposten» och den andra svenska kvinnotidskriften »Dagny» togo liflig del i striden. Den sistnämnda omtalar i sitt oktoberhäfte »Pyrrhussegrar» som en skildring, hvilken är uttryck för »en kvinnlig Strindbergianism af den mest förnedrande beskaffenhet» och tillägger, att »en sådan moralisk ruin, som dessa två företeelser (Märta Ulfklo och Stella Kleve) vitna om, blott kan förklaras af den fullkomligaste principlöshet i förening med en tygellös och därför i högsta grad förderfvad och urartad fantasi.»

»Dagny» slutar med att uttala som sin öfverbevisning, att Göteborgs kvinnoförening, som hittills utgifvit »Framåt», icke kan fortfara dermed under tidskriftens nuvarande ledning utan att skada sig själf och sin sak.

Denna vink togs till efterrättelse: Göteborgs kvinnoförening beslutade med en majoritet af 9 röster, att »Framåt» skulle skiljas från föreningen, men samtidigt härmed bildades — af grundläggare till Göteborgs kvinnoförening och andra dess medlemmar — en ny förening, »Göteborgs kvinnliga diskussionsförening», hvilken för framtiden utgifver »Framåt» med samma program och samma redaktion som förut. Som sagdt, genom stormen bördes några enstaka, lugna stämmor, förklarande och försökande att förstå, och äfvenledes Stella Kleve och »Framåt»s redaktör, *Alma Åkermark*, skaffade sig så till vida öronljud för en lugn redogörelse, att striden ändå kunnat gifva något i utbyte.

Det, som vållade stormen, var väl i grund och botten ett missförstånd, det nämligen, att novellen skulle ha »tendens», att den var en klagan och en anklagelse, att Märta Ulfklo skulle vara tidens kvinnotyp och hennes kamp och segrar en vanlig historia. Der fans verkligen någon grund till missförståndet, namnet ensamt ger orsak dertill; men när Stella Kleve själf säger oss (Framåt n:r 23) »att det icke har varit författarinnans mening, hvarken att klaga öfver något eller en gång att *vilja* något», att det blott varit hennes afsigt, att »så psyko- och fysiologiskt sant, så objektivt noggrant som möjligt», skildra en ung kvinnas lifskamp, att det är som individ hon velat skildra Märta Ulfklo, och att det endast och allenast varit hennes mening att skildra lifvet, som hon sett och känt det — så böra vi försöka rätta missuppfattningen och taga novellen för, hvad den vill vara: en lifsskildring. Så komma der många frågor, först dessa: är denna lifsskildring sann? och: är en sådan lifsskildring på sin plats i en kvinnotidskrift? Jag vill — rätt att förstå — svara ja på båda frågorna. Om lifsskildringen är sann? *Alldeles icke*, om den utgäfvit Märta Ulfklo för att vara typen af nutidens unga kulturkvinnor här i Norden. *Gjorde den detta, vore den i hög grad osann*. Ty ännu ha vi kvinnor här hemma icke blifvit som män, ännu är det sinliga momentet i kärleken — ehuru det helt visst förefinnes

och måste och bör finnas äfven hos oss mer eller mindre medvetet — ännu är icke själfva sinligheten det väsentliga för oss; ännu ha vi andra »erotiska fantasier» än dem som väckas till lif af en »solbränd nacke» och »en roddares nakna arm»; — vi drömma ännu både om sympati, förståelse och samarbete i kärlek, och vi äro icke färdiga att kasta oss i armarna på den förste man som kommer i vår väg, blott för att tillfredsställa det »sjudande; brännande blodets» drift. Det sjuder och bränner icke heller så starkt detta blod; vi *kunna* godt styra det; ty vår natur är annorlunda än människens. *Huru* den har blifvit så alldeles olika, hvad som är ursprungligt, och hvad som är förvärfvadt, det kan här vara likgiltigt; säkert är: kvinnan har *ännu* en kyskare natur än mannen. *Ännu* har hon det, säger jag: ty lika så säkert som jag tror, att denna natur är förvärfvad genom århundradens upptuktelse, lika så säkert tror jag den kan gå tillbaka och förändras — icke i en hast, men så småningom — och det till obotligt olycka för människoslägtet.

Att en sådan förändring *kan* inträffa, att det fins tecken till att den skall inträffa, om vi icke äro på vår vakt, derpå lemnar den omtalade novellen bevis. Ty såsom *individuel* skildring är den *sann*, det veta alla vi, som något röra oss bland vår tids kvinnor; der äro åtskilliga, alldeles icke så få, ehuru *långt ifrån de flesta*, hvilka kämpa som Märta Ulfklo, hos hvilka den sinliga driften genom »ärtlig disposition», genom fullkomlig sysslöshet och oinskränkt hängifvande till balnöjen och »flirtation» — och antagligen af många flera samverkande orsaker — är onaturligt upphetsad, och hvars kraft och lefnadsmod gå under i kampen, om också lifvet sparas, hvilket väl är vanliga förhållandet. Att det gifves dylika olyckliga kvinnor, det är sant, derom fins intet tvifvel. Den nästa frågan blir alltså: Är det sundt och rätt att skriva om dem och det i en kvinnotidskrift? Jag måste svara: Hvar hellre? Der läses det ju af dem, hvilka fullt sakkunnigt kunna yttra sig, kvinnorna själfva. Och der kunna de bättre än annorstädes säga emot och uttala sin mening. Och hvad det angår, om det är sundt att skriva om dylikt, fins det icke en sanning i de ord Stella Kleve citerar efter Paul Bourget: »Osund literatur! Det är icke literaturen, som är osund! Det är tyvärr hela vårt samfund, kanske *alla* samfund. Det är naturen själf, vid hvars hjerta döljer sig ett obotligt ondt af synd, af smärta och död». Och är det icke ganska förnuftigt att tycka, att hvad vi kunna se i våra medmänniskors ögon, höra i deras stämman, känna i hela deras väsen, det böra vi också kunna tåla att se svart på hvitt på i en bok och en tidning. Och något annat har icke tillämpats med publicerandet af »Pyrrhussegrar». Den bör icke utan vidare sättas i händerna på omyndiga, men läsas och tagas till eftertanke af vuxna människor, isynnerhet af kvinnor. Det är ju så med många människor, att de förr tänka på det, de läsa, än på det, de se, — och många se ingenting alls. Alla sådana ha godt af att ruskas upp af skildringar som »Pyrrhussegrar», att bli vakna och taga parti i den strid, som öfver hela Norden alltjemt blir mer och mer häftig och vidt utgrenad, striden om den rätta uttydningen af satsen: »Lika rätt för man och kvinna» i sedligt afseende.

Att det skall vara lika rätt kan man nätt och jemt enas om, men på hvad sätt? Skola kvinnorna

bli som män eller männen som kvinnor? Antingen — eller; här måste väljas. Och det är på tiden att göra valet både för oss sjelfva och för den generation af kvinnor, som växer upp. Vilja vi uppfostra dem till att anse, att kyskhet, sedlig renhet icke blott är gammalmodig och löjlig, men också hälsovådlig och intelligensförstörande? Eller vilja vi lära dem och få dem att förstå, att den är deras styrka och lycka?

För de flesta af de helt unga är kampen ännu lätt — för många gifves väl alls ingen kamp — men alltefter som det arbete, som här hemma börjat »revolutionera» medvetandet och inbilla kvinnan, att der är lugn, helse och lycka att finna i mannens tygellösa lif, skriker framåt, och detta gift går öfver i de ungas blod, skall kampen bli tyngre. Vi måste i tid hjälpa dem att upptaga den, och påminna dem om, att de ha stora ting att utföra: de skola icke allenast skydda sig sjelfva, utan äfven hjälpa mannen. Ty här, om någonstädes, gäller det som en af våra yngre författare uttalat ungefär så här: »Det har blifvit sagt: För att komma in i himmelrikes rike måsten I blifva såsom barn. Vi säga: För att komma in i humanitetens paradiset måste vi blifva såsom kvinnor!»

»Nylände» heter den nya kvinnotidskriften i Norge. Den utgifves af »Norsk Kvindesags forening» och redigeras af fröken *Gina Krog*.

De båda januarihäftena, som för kort tid sedan kommit oss till handa, göra ett särdeles godt intryck.

Första häftet börjar med ett stämmningsfullt poem, *Nylände*, af Jonas Lie, som vi längre ned skola citera. Vidare har *Anna Bugge* skrivit om Henrik Jægers uppträdande mot fru Collet i »Nordisk Tidskrift» 1877, *Anna Rogstad* om »Mere kundskab, mere dygtighed», *Ragna Nielsen* om Jonas Lie's roman *Kommandörens Dötre*.

I andra häftet finna vi bl. a. en artikel om »Förhandlingerne om indførelse af borgerligt ægteskab», och en präktig liten rescension öfver Ibsens *Rosmersholm* af *Gina Krog*, som vitnar om att författarinnan med allvar och förståelse satt sig in i så väl detta som i de föregående mästervärken af den store norske diktaren.

Tidskriftens program är att, med särskildt fäst stad afseende vid inhemska förhållanden, meddela faktiska upplysningar om de framsteg, hvilka göras i de norska kvinnornas rättsliga, politiska och sociala ställning, samt till diskussion upptaga spörsmål, som kunna bidraga till lösningen af framtida uppgifter på nämnda områden.

Tidskriften utkommer 2 gånger i månaden på ett oktavarik (24 ark om året). Priset är kr. 3,50 pr år.

Prenumeration kan verkställas å Norges, Sveriges, Danmarks och Finlands alla postkontor. Önskligt vore nu, att man med intresse omfattade detta nya företag till kvinnornas bästa, och att framför allt de, som intressera sig för kvinnosakens framgång, skyndade sig att taga del af tidskriftens innehåll.

Det är isynnerhet kvinnorna vi uppmana till att göra detta.

Nylände.

Af Jonas Lie.

Der suser och hviner en Rydningstid,
alt vissent hvirvler i Storm og Strid.

Og Spaamænd staa

Og spaa og spaa;

I Luften gaar Holmgang af Tankers Hær, —
det varsler et Tidehvervs Ende nær.

Det varsler om Groveir, naar Skyen flyr.

Den Modige skimter, hvad Tiden byr,

— blot Synet frit

Og Hjertet vidt

for al den levende Væxt og Flor,
der ligger som Løfter i muldvaad Jord.

Luk op og lad Friluftten strømme ind,
den stryger med Nytidens Morgenvind.

Om vi, som saa

den første Graa

og kun for Andre fik lidt og stridt,
ei selv naa'r Dagen — betyr så lidt.

Det fremad klinger og frem vil gaa,
en Verden af Længsler nu banker paa,

Aarhundredets Aand

bröd Kvindens Baand,

Og foran os æner vi stort og vidt
det Nylände, Livet sig til har stridt.

Frigørelsens Arbeid gaar sent og tungt,
men Kvindens Hjerte er friskt og ugent;

naar to i Lag

tar Livets Tag,

skal Slægten nybygge, — hun og han
tilsammen rydde det nye Land.

(Nylände.)

Ännu några ord om »Albertine». (Af en gift kvinna). Under denna rubrik förekom i »Dagbladet» (Kristiania) följande:

Jag har läst *Albertine*. Oaktadt det i denna tid är skrivet och taladt så mycket om denna bok, att måhända de flesta för längesedan äro uppledsna på detta ämne och helst betacka sig för mera, känner jag ett så brännande behov af att tolka det intryck den gjort på mig, att jag på vinst och förlust vill försöka att få välvilliga läsare.

När en kvinna i *Morgenbladet* den 8:de Jan. säger, att »en spännande roman» ingalunda är den form, som bör användas för att skildra en så sorglig tillvaro som *Albertines*, visar detta till fullo, att hon omöjligt kan hafva läst den omtalade boken.

Den är nämligen så långt ifrån att vara en spännande roman, att jag förr ville kalla den en predikan med illustrationer, ja, en illustration till de orden: »Hvem, som är ren, han kaste första stenen!» och »Honom som är mycket gifvet, af honom skal,

mycket utkrävas». Ha vi icke skäl att tro, att det, när alla människor skola dömas, skall krävas mindre af den, som i moraliskt afseende är så olyckligt lottad som »*Albertine*»? Männe icke hon för honom, som ser till hjertat, för honom, som ser, att hon ätit sitt bröd knapt i sitt anletes svett, alltjemt upptagen af en tanke — att hon icke måtte falla som system — kanhända är mera ren än vi, lyckligt lottade kvinnor, hvilka alla visa aktning, derföre att vi tillhöra den bildade klassen? Hvem af oss vågar säga, att vi icke i *Albertines* ställning hade slutat som hon? Krogh har med *Albertine* lärt mig två saker: Att älska mina olyckliga, fallna medsystrar och bedja för dem. Jag måste med skam erkänna, att det har jag aldrig gjort förut. Jag hörde en gång i min första ungdom en gammal dam yttra om dem: »de äro besatta af djefvulen». Det trodde jag och ansåg mig alltför blygsam både att tänka på dem och bedja för dem. Sedan jag har läst *Albertine*, tycker jag, jag kan gråta blod öfver hennes sorgliga öde, och hvarje dag har jag uppsändt en brinnande bön för hennes likar. Det är ju det enda jag kan göra för dem.

Jag är afgjort icke enig med den ärade talare, som vill, att *Albertine* skulle vara konfirmationsgäfvu till unga flickor för att tjena dem som varnagel. Fjortonåriga barn (det är ju arbetsklassens konfirmationsålder) hoppas jag ännu äro så okunniga, att det vore hjertlost att detaljeradt upplysa dem om lifvets faror. Bokens tendens är dock — hvilket redan blifvit sagdt af andra — ej osedlig, sinligt retande. Den mogna, bildade mannen och kvinnan kunna icke taga någon skada af att läsa den. Jag skulle skämmas för att ha en så rå och smutsig tankegång, att jag kallade *Albertine* en onständig bok. De människor, hvilka ej läst boken, böra i alla händelser hvarken skriftligen eller muntligen bedöma den.

Jag nekar icke, att jag tänkte lägga bort den, när konstapeln hade varit hos *Albertine*, derföre att jag fick veta saker, jag förr varit okunnig om och som jag mätte bäst af att vara i okunnighet om. Då jag emellertid tyckte, att jag icke kunde bilda mig någon åsigt, utan att ha läst allt, såg jag äfven igenom de sista bladen.

Albertine beslaglages! *Bel ami* af Maupassant är det ingen skam att läsa! Då jag i sonras fått till lifs två tredjedelar af den, lade jag bort den; jag vämjdes vid den, den var osedlig och så rolig, att den visst för många måste vara farlig och retande, ty der berättas om bildade herrar och damer, som göra sig till slafvar af sina lidelser. Inte heller kan den vara skriven i ett godt ändamål, hvilket jag känner mig öfvertygad om att *Albertine* är.

Religionsfrihetsföreningen i Stockholm hade för någon tid sedan ett enskildt sammanträde, hvarvid till revisorer blefvo valda hrr A. Sterky och K. A. Strömberg med fröken A. Whitlock och licentiaten K. Wicksell såsom suppleanter. Derefter tillkännagaf styrelsen, att den ämnar anordna ett möte för diskussion af frågan: »*Kunna kyrkliga reformer göra statskyrkans afskaffande obehöfligt?*» Några förslag om ändring i stadgarna, afseende höjning af årsafgiften m. m., bordlades. Slutligen höll doktor Holst ett ganska intressant föredrag om den för närvarande i England pågående agitationen mot betalandet af presternas tionde.

Anledningen till denna agitation, som hufvudsakligen bedrefves i Wales, vore åkerbrukets betryck och hatet mot statskyrkan. Man fordrade på mötena afgiftens sänkande med åberopande af att godsegarna började nedsätta arrendena. Striden, som fördes med ifver så väl å klerikalernas som frihetsvännernas sida, hade gått så långt, att den 20 september opprorlagen upplästes, med hot om 2 års straffarbete. Slutligen hade man kommit till åsigt om, att blott ett sätt funnes: statskyrkans afskaffande, hvartill genom denna agitation och dess verkningar ett ej ringa steg vore taget. Talaren slutade sitt föredrag med de för kyrkans ställning betecknande orden af biskopen af Liverpool: »sökte man i dessa dagar i ett liförsäkringsbolag få statskyrkans lif assureradt på 20 år, skulle svaret säkerligen blifva ett blekladgt *nej*».

(D. N.)

Motion af herr P. Waldenström om ändring af 18 kap. 7 § strafflagen. Det torde svärigen kunna nekas, att den unga qvinnan behöfver bättre skydd af den allmänna lagen mot förförelse, än denna lag hos oss för närvarande lemnar henne. I kap. 18 § 7 af nu gällande strafflag säges, att den, som öfvar otukt med kvinna, som fyllt tolf men ej femton år, skall dömas till straffarbete i högst två år eller fängelse i högst sex månader. Är kvinnan deremot fylda femton år, straffas den, som öfvar otukt med henne, endast med böter af högst ett hundra kronor, hvilket straff likväl ej kan ådömas i annat fall, än då mannen efter lagsökning af kvinnan eller hennes målsman ålägges att underhåll gifva till barn, hvarmed kvinnan i lägersmålet rådd blifvit (§ 9). Har således en samvetslös man förfört en femtonårig flicka, så kan han enligt svensk lag icke till något straff dömas, derest flickan ej i lägersmålet blifvit hafvande. Om det någonsin — hvilket jag icke tror — funnits en tid, då den unga kvinnan, eller rättare sagdt: *det kvinnliga barnet*, kunnat anses genom ett sådant stadgande ega allt det skydd, som af den allmänna lagen skäligen kunde för henne begäras, så torde hvar och en medgifva, att denna tid är förbi. Allt starkare och högljudare blifva ock de röster, som i familjens, i kyrkans, i statens, i mensklighetens namn höjas, ropande på kraftigare skydd för henne mot den förförelse, för hvilken hon nu ofta mycket tidigt göres till föremål af samvetslösa män, isynnerhet om hon, upp vuxen i ett torftigt bo, är nödsakad att genom arbete utom den familj, som hon tillhör, söka sin bergning. Ett steg fram emot detta mål vore det utan tvifvel, om det skydd, som nu lemnas flickan intill femton års ålder, utsträcktes ytterligare några år. Jag tager mig derfor friheten föreslå,

att Riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring af kap. 18 § 7 strafflagen, att orden »femton år» utbytas mot »aderton år».

Stockholm den 28 januari 1887.

P. Waldenström.

Utskottsbetänkandet lydte:

Genom skrifselse den 15 november 1884 har kongl. maj:t anbefalt nya lagberedningen att till behandling företaga frågan om revision af strafflagens straffbestämmelser. Förarbeten till den anbefalda revisionen af strafflagen lära redan vara började. Vid sådant förhållande kan utskottet icke finna lämpligt, att riksdagen nu skulle vidtaga någon åtgärd

till åstadkommande af ändring i strafflagen och får utskottet följaktligen hemställa, att hr Waldenströms motion icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vår press har emellertid upptagit denna frågas öde på samma sätt som engelska pressen, då en liknande fråga var före i England. Vår press har förbigått henne med tystnadens vältalighet.

Hvarföre? Det undrar mer än en.

Analie Skram och »Albertine». Fru Skram har skrivit en brochyr om *Albertine*, hvilken redan utkommit i tvänne upplagor hos Huseby & ko., Kristiania.

Fru Skram lemnar först en värtalig kritik öfver boken såsom ett fulländadt konstverk och uttrycker sig sedan bl. a. om dess etiska betydelse på följande sätt:

»De, som ha sett på dessa fallna kvinnor som på odjur i människohamn — och hvem af oss har icke det? — som föraktligt utskum, hvilket faller långt utom gränsen af det man spiller en tanke och ännu mindre medlidande på, skola måhända efter läsningen af denna bok få en skynt af insigt af, att de helt enkelt äro människor, likasom vi andra, att dessa olyckliga varelser utgingo ur naturens hand med måhända lika så många förutsättningar och möjligheter till att föra en nyttig och hederlig tillvaro som en hvar af dem, hvilka hela sitt lif ha i högfärdig trygghet suttit bakom *goda* lefnadsvilkors hägnande skyddsmurar . . .

Är det då verkligen nödvändigt att bränmärka dessa kvinnor på ett sådant sätt? Men männen då? Det är ju männens efterfrågan och behof, som möjliggör sådana förhållanden *Albertine* är en representant för.

Det är ju männen, hvilka locka och föra dem ut på den väg, der det slutar med denna gränslösa förnedring.

Vid dessa kvinnor häftar den skymfliga benämningen sköka. Men männen då? Männen göra sig ju skyldiga till alldeles detsamma, lefva med dem, göra sig till ett kött med dem, utan att detta faktum på minsta sätt försvagar deras anseende, utan att det i något afseende länder dem till skada ifråga om namn och rykte, utan att det rubbar deras ställning en hårsman derifrån de stodo förut, till och med om de hela lifvet igenom fortsätta samma lefnadssätt, ifrån att de äro pojkar, ungdomstiden, äktenskapet och enkemansståndet igenom, ända in i den senaste ålderdomen. Hvarföre skulle det icke på samma sätt kunna ses igenom fingrarna med kvinnor? Männen kunna ju vara bra och duktiga medborgare, utmärkta äkta män, kärleksfulla fäder, hjälpsamma vänner och älskvärda medmänniskor, fastän de i könsligt afseende ha det möjligast fria spelrum. Hvarföre skulldå inte detsamma kunna gälla för kvinnorna? Det gamla pratet om, att kvinnan är en så ömtålig planta, att hon tar större skada än mannen af att öfverskrida kyskhetens och sedlighetens gränser, är för länge sedan befunnet vara ett ohållbart intyg. Dessutom tror ingen längre på en sådan der öm hänsynsfullhet från det starkare könets sida gentemot det »svagare». Erfarenheten berättar något annat och den är pålitligare än lösa påståenden. Erfarenheten motbevisar äfven den ofvan anförda hypotesen. Det har gifvits exempel

på att så kallade offentliga fruntimmer ha blifvit goda, trofasta, duktiga och sjelfuppoffrande hustrur.

Men vill man kanske säga, det är den skilnaden, att kvinnorna *sälja* sin kropp. Det är det som inte kan tålas, utan att de offentliga myndigheterna kontrollerande inskrida, så må derpå svaras med en fråga: Hvari består den moraliska skilnaden af att vara *säljare* och *köpare*?

»Albertine» i England. Förläggaren, bokhandlare *Huseby* påtänker att låta trycka boken omigen i England. Boken sättes i Norge, men då polisen har inlagt förbud om stereotyperingen, blir det blott taget matricer af typerna och och dessa matricer blifva sända till England för att stereotypas der och tryckas.

På ett »Kvinliga framstegsföreningens» möte i Köpenhamn diskuterades religionsundervisningens aflägsnande från skolan.

Hr folketingsman Hansen, Ölstykke, gjorde inledningen till diskussionen medels ett föredrag i frågan, hvori han framhöll, att den konfessionslösa skolan vore den lämpligaste, alldenstund skolans och hemmets religiösa uppfattning ofta stodo i strid till hvarandra, hvilken både barn, föräldrar och lärare hade men af.

Det vällyckade föredraget, som af den talrika församlingen ähördes med det djupaste intresse, efterföljdes af en särdeles liflig diskussion, i hvilken kvinnor af de mest olika religiösa åskådningar deltog. Stämningen var öfvervägande för religionsundervisningens fullständiga utestängande från skolorna. Några damer önskade, att religionsundervisningen bibehölls i folkskolorna, men icke som tvångsämne, hvarken för lärare eller lärjungar.

Med anledning af herr Borgs motioner har lagutskottet beslutit skrivelser till kongl. maj:t, att myndig kvinna skall kunna inväljas dels i fattigvårdsstyrelsen dels i skolråd.

»FRAMÅT» utkommer den 1 och 15 i hvarje månad. Prenumeration kan ske hos hrr. bokhandlare och genom postverket. Pris: Kr. 3: 50 för år, postarvode 35 öre. Lösnummer: 25 öre. Annonspis: Kr. 20 för hel sida. Del af sida betingar motsvarande del af pris. Annonser mottagas å »Framåts» annonsbyrå, *Kungsgatan 60*, alla hvardagar kl. 12—1 e. m.

I redaktionsangelägenheter hänvände man sig till frk. Alma Åkermark, *2:dra Långgatan 40, Göteborg* (träffas tisdag och fredag 1—2 e. m.)

FRAMÅT

anmäler härmed till prenumeration sin andra årgång.

Tidskriften skall innehålla: sjelfständiga uppsatser, bref från in- och utlandet, poesi, skisser och noveller, literaturanmälan och notisafdelning; hvarjemte den fortfarande som hittills skall hålla sina spalter öppna för **fritt meningsutbyte**.

Medarbetare i tidskriften äro:

Victor Rydberg, Anne Ch. Edgren, Carl Snoilsky, Anton Nyström, Math. Roos, A. F. Åkerberg, Georg Nordensvan, Hellen Lindgren, Ola Hansson, Axel Lundegård, Gustaf af Geijerstam, Karl af Geijerstam, Ernst Ahlgren, Saxon (Johan Lindström), Skjalf, Stella Kleve, Eva Vigström (Ave), Amanda Kerfstedt, A. U. Bååth, Cecile Gohl, Ellen Fries, Ellen Key, Elin Améen, Eva Brag, Helen Nyblom, Cecilia Holmberg f. Bååth, Claes Lundin, Robinson, Tor Hedberg, Johan Nybom, Oskar Levertin, Anna A., Anna Wahlenberg (Rien), Elna, Björnsterne Björnson, Jonas Lie, Kristoffer Janson, Kristian Gloersen, Irgens Hansen, U. E. Berner, Amalie Skram, Alvide Prydz, Margarete Vullum, Clara Tschudi, Gina Krog, Georg Brandes, S. Schandorph, Edv. Brandes, C. E. Jensen, Herman Bang, John Paulsen, N. J. Nørlund Annå Brosbøll, Rafaël Hertzberg, Gerda von Mieckwitz m. fl.

Tidskriften utkommer den 1 & 15 i hvarje månad i *16-sidigt kvartformat*, således tillsammans **384** sidor, till det billiga priset af kr. *3,50* för år, jemte 35 öre i postarvode. Halfår kr. *1,75*. Lösnummer: 25 öre.

Prenumerationsställen: alla postanstalter inom *Sverige, Norge, Finland och Danmark*; boklådorna samt å tidskriftens byrå, *Göteborg, Kungsgatan 60*, öppen hvardagar 5—6 e. m.

Tidskriften, som åtföljes af **vidhäftadt annonsblad**, är särdeles lämplig för **annonsering**.

Prenumerantsamlare

åt **Framåt** önskas. Då minst **fem** exemplar rekvireras, erhållas 20 % provision. Antingen kunna penningar, med 70 öre i afdrag för hvarje exemplar, insändas direkt till tidskriftens expedition, **Kungsgatan 60, Göteborg**, då numren i den mån de utkomma, portofritt till-sändas prenumerantsamlaren; eller ock kan prenumereras å **närmaste postkontor**, der **kvitto** begäres, hvilket insändes till tidskriftens expedition, som derefter utbetalar provisionen.

Sölvesborgs Allehanda

är en **verkligt frisinnad** tidning, meddelar **snabba nyheter**, är **pigg och vaken**, **lättläst** och **innehållsrik**. Kostar endast **4 kr. för år**, postarvodet inberäknadt.

Till följd af **sin stora spridning** är tidningen en **ypperlig annonstidning**. Annonspriset är endast 8 öre petitrad, **hög rabatt**.

Prenumerera å **närmaste postanstalt!!!**

Kostar endast 4 kr. för år.

Alma Peterson & C:o

Göteborg, 13 Korsgatan 13.
(f. d. Jernhandlare Nybergs hus).

Försäljning af **Ullgarner, Bomullsgarner**, tvinnade och otvinnade, **Kampenhofs** virk- och stickgarn, **Parad-handdukar, Damastdukyger, Teduksgarnityrer**, med **kulörta bårder, Drällväfnader**, Lakansväf i Linne och Bomull, **Bolstervar, Rullgardinsväf, Mattgångar, Pique, Domestik, Madapolam, Hollands, Shirting, Näsdukar** hvita och kulörta.

Broderväf i Linne och Jude m. m.

Alla sorters **trikotstickning** ombesörjes samt **broderi** å Linne.

Order från landsorten expedieras.

På P. A. Norstedts & Söners förlag har utkommit:

Geografi

för

FOLKSKOLAN

af S. Almquist

Lektor vid **STOCKHOLMS REALLÄROVERK.**

Utarbetad på grundvalen af **N. C. Boms**

"Geografi för Borger — og Almueskolor".

Pris inbunden 50 öre.

Fröken N. M. Nielsen,
praktiserende Læge.

Köbenhavn.

Hovedvagtsgade 8. Entresol. Træffes kl. 12—2.

Till den allmänna och enskilda undervisningens tjänst; nyss i Bokhandeln utkomna

MANUEL

DE GRAMMAIRE FRANÇAIS

Par le

D:r V. Hjalmar Beronius

I.

Les Flexions Verbales Françaises

Prix broch. 1,50, Rel. 2 kr.

Sång
lektioner
af
M. HEDLUND,
Vasagatan 46.

I Annonserers

benägna åtanka rekommenderas

"FRAMÅT",

spridd inom Sverge, Norge, Danmark och Finland, bland alla samhällsklasser. Lämplig för annonsering af *alla slag*. Särskildt påpekas den för **bokförläggare** och **platssökande**.

Annonser mottagas å tidskriftens byrå, Kungsgatan 60, Göteborg (öppen hvardagar 5—6 e. m.) samt genom

**S. Gumælii Annonssbyrå,
STOCKHOLM.**

Plats sökes såsom bokhållare, lärarinna eller biträde i hushåll af ett fruntimmer, som genomgått *öfningskurs för lärarinnor* vid Karlstads seminarium samt kurs i *dubbla italienska* bokhålleriet och dessutom har vana i husliga sysslor. *Goda rekommendationer*. Reflekterande hänvände sig till Kvinnoföreningens Arbetsbyrå, Göteborg, Kungsgatan 60.

Såsom husförestånderska, helst i familj, der moderlig omvårdnad saknas, sökes plats af ett dertill kompetent fruntimmer. Goda rekommendationer.

Adr. Fröken **M. BOYE,**
S. Larmgatan 15, Göteborg.